

BİBLİYOGRAFYA :

Kindî, *Resâ'il*, I, 107, 114; Fârâbî, *el-Cem' beyne re'yeyi'l-hakîmeyn* (nşr. Albert Nasrî Nâdir), Beyrut 1986, s. 98; a.mlf., *et-Ta'likât*, Haydarâbâd 1346, s. 3; a.mlf., *Risâle fi'l-akl* (nşr. S. J. M. Bouyges), Beyrut 1986, s. 8-9; a.mlf., *et-Tenbîh 'alâ sebîlî's-sa'ade* (nşr. Sahbân Halîfât), Amman 1987, s. 233; a.mlf., *Fuşûl munteze'a fi 'ilmi'l-ahlâk* (nşr. Fevzî Mitrî Neccâr), Beyrut 1993, s. 51; İbn Sînâ, *eş-Şifâ' et-Tabî'iyât* (6), s. 39-40, 186; a.mlf., *el-İşârât* (nşr. Mahmûd Şihâbî), Tahran 1960, s. 40, 95, 99; a.mlf., *en-Necât* (nşr. M. Takî Dânişpejûh), Tahran 1364 hş., s. 532-534, 540-543; İzmirli İsmail Hakkı, *Felsefe Dersleri*, İstanbul 1330, s. 126-127; Ali Durusoy, *İbn Sînâ Felsefesinde İnsan ve Âlemdeki Yeri*, İstanbul 1993, s. 141-143; Emîr el-A'sem, *el-Muştalahâtü'l-felsefiyye 'inde'l-'Arab*, Beyrut 1997, s. 341-342; İsmail Kara, "Baban-zâde Ahmet Naim Beyin Modern Felsefe Terimlerine Dair Çalışmalar", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, sy. 4, İstanbul 2000, s. 202-203.

ALİ DURUSOY

KABUL

(bk. İRADE BEYANI).

KABÛLÎ

(قبولی)

(ö. 883/1478)

Divan şairi.

Bir şiirinde, divanını Fâtih Sultan Mehmed'e takdim etmek üzere 880 (1475) yılında topladığını ve bu tarihte otuz dokuz yaşında bulunduğunu söylemesinden hareketle (vr. 350^a) 841'de (1437-38) doğduğunu söylemek mümkündür (*Külliyât-ı Divân-ı Kabûlî*, s. 8). Hayatı hakkında kendi eseriyle yakın arkadaşı Hâmidî-i Acem'in padişaha sunduğu divanında bulunan, her beytin birinci mısraının ilk harfinden "Kabûlî" adının oluştuğu bir müveşşah ve ölümüne düşürülmüş bir tarih kıtası (a.g.e., s. 6-7) dışında kaynaklarda bilgi yoktur.

Divanındaki bir beytinden (vr. 69^b) aslen İranlı olduğu ve Şirvanşah'a (Ferruh Yesâr) yazdığı kasidelerden (vr. 127^b-129^b) bir süre Şirvan'da kaldığı anlaşılmaktadır. Şirvanşah'tan itibar görmesine rağmen (vr. 211^b) bilinmeyen bir sebeple oradan ayrılmış, muhtemelen Fâtih Sultan Mehmed'in âlim ve şairlere değer vermesi sonucu artan şöhretini duyup Şirvan'dan Osmanlı ülkesine gelmiştir (a.g.e., s. 9, 14). Önce Amasya'ya uğrayıp Şehzade Bayezid'e sunduğu Farsça iki kaside ile ve bir imtihan neticesinde şehzadenin iltifat ve ihسانlarına mazhar olmuştur. Bir ka-

sidesinde (vr. 113^b) kendisinin sıradan bir kişi olmadığını, "ehl-i maânî" tarafından yetiştirildiğini, kaside ve gazelde Zahîr-i Fâyâbî'lerin, Hüsrev-i Dihlevî'lerin ruhlarından mânevî yardım aldığını ve şehzadeden gerekli ilgiyi gördüğü takdirde kendisinin de onlar gibi büyük şair olacağını söyleyip bütün tahsilinin edebî sahada ve bilhassa şiire yönelik bulunduğunu ifade eder (vr. 12^a). Kabûlî daha sonra saraya ulaşmanın yolunu bulmuş ve ilk kasidesini sununca Fâtih Sultan Mehmed'in takdirini kazanarak maiyet erkânı arasına dahil olmuştur. Ancak kendisini çekemeyen vezirlerin olduğunu ve padişahın meclislerinde sık sık görülmesiyle huzura çıkmasını hoş karşılamayanların bulunduğunu belirtmesi (vr. 225^b, 233^b) itibarının azaldığını göstermektedir. Nitekim altı yedi yıl içerisinde padişahın çevresinden uzaklaştırılmıştır. Bunun sebebi muhtemelen geçimsiz bir tabiata sahip olmasıdır. Divanında birçok kimseye satıştığı, vaktiyle Şiraz sarayında beraber buldukları Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'yi bile hicvettiği göz önünde tutulursa Fâtih ve etrafındakilerin onun bu karakterini beğenmedikleri düşünülebilir.

Ömrünün sonlarına doğru çok sıkıntı çeken Kabûlî, bir yandan dünyadan hiçbir beklentisi olmadığını söylerken (vr. 221^b) diğer yandan sultana ve devlet ricâline sunduğu kasidelerle tekrar hünkâr meclisine girmenin yollarını aramıştır. Nitekim kendisinin gerçek hayat hikâyesi olan divanını düzenleyip 880 (1475) yılında Fâtih Sultan Mehmed'e takdim etmiştir; ancak bu da fayda vermemiş, Hâmidî'nin ifadelerinden anlaşıldığına göre (vr. 340^b) yoksulluk ve zaruret içinde vefat etmiştir. Nahcuvânî yerini belirtmeden onun İstanbul'da medfun olduğunu kaydetmektedir (sy. 14 [1341], s. 50).

Kabûlî'nin tek eseri, İsfahanlı Gıyâs adlı bir hattata tertip ettirdiği güzel bir ta'likle yazılmış *Külliyât-ı Divân-ı Kabûlî*'dir. Eserin bizzat şair tarafından Fâtih adına düzenlenmiş olan nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı olup (Ayasofya, nr. 3958) İsmail Hikmet Ertaylan tarafından bir tanıtım yazısıyla birlikte tıpkıbasım halinde neşredilmiştir (bk. bibl.). Esas itibarıyla Farsça şiirlerden meydana gelen altı bölümlük külliyatın birinci bölümünde münâcât, na't, medh-i sultân vb. şiirler, ikinci bölümde kasideler, üçüncü bölümde hezeller, dördüncü bölümde gazeller ve beşinci bölümde "Gazeliyyât-ı Türkî" başlığı altında on iki gazel bulunmaktadır. Altıncı bölümde Fâ-

tih'in methine dair Farsça kasideler yer alır. Divanda mevcut olan ve Fâtih dönemi fetihleri, Ali Kuşçu'nun Türkiye'ye gelişi, padişah ve şehzade meclislerindeki sohbetler, gazâyâ çıkılırken sancak altında dua edilerek kasideler okunması gibi olayları anlatan şiirler eserin önemini arttırmaktadır. Kabûlî bazı manzumelerinde aynı dönemde yaşayan Sâilî, Kâşifî, Vâhidî, Hâmidî gibi şairler ve onların edebî kabiliyetleriyle kendisi gibi dışarıdan gelen şairlerin padişah, şehzade, vezirler tarafından nasıl imtihan edildiği gibi konular yanında Fâtih Sultan Mehmed dönemindeki hat, tezhip ve cilt sanatları hakkında da bilgi vermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Külliyât-ı Divân-ı Kabûlî (nşr. İsmail Hikmet Ertaylan), İstanbul 1948; ayrıca bk. neşredeninin girişi, s. 3-28; *Külliyât-ı Divân-ı Mevlânâ Hâmidî* (nşr. İsmail Hikmet Ertaylan), İstanbul 1949, neşredeninin girişi, s. 12, 22; Necla Çobanlı, *XV. Yüzyıl Şairlerinden Hâmidî ve Kabûlî'nin Türkçe Şiirleri* (mezuniyet tezi, 1949-50), İÜ Türkiyat Enstitüsü Ktp., nr. 353; Halûk İpekten, *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, İstanbul 1996, s. 43-45; a.mlf. v.dğr., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara 1988, s. 237; Safâ, *Edebiyyât*, IV, 342; Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1988, s. 278, 293, 297, 343; Hâc Hüseyin Nahcuvânî, "Nüfûz-ı Zebân u Edebiyyât-ı Fârisî der Türkiye, Devr-i Âl-i 'Osmân", *Neşriyye-i Dânişkede-i Edebiyyât-ı Tebrîz*, sy. 14, Tebrîz 1341, s. 42-54; M. Glünz, "Dichter und Dichterisches "Ich" Bei Qabûlî", *ZDMG Suppl.*, VIII (1990), s. 400-406; Abdulkadir Karahan, "Hâmidî", *ET²* (İng.), III, 133-134; İskender Pala, "Kabûlî", *TDEA*, V, 66.

İSA KAYAALP

KÂBÛS b. VEŞMGİR

(قابوس بن وشمگیر)

Ebü'l-Hasen Şemsü'l-meâlî
Kâbûs b. Veşmgîr b. Ziyâr el-Cilî
(ö. 403/1012)

Ziyârî emîri
(978-981, 998-1012).

Kardeşi Zahîrüddevle Bihistûn'un (Bîsütûn) 367'de (978) ölümü üzerine tahta çıktı; bu tarihten önceki hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Zahîrüddevle'nin ölümünden sonra kayınpederi Dübâc b. Bânî Cilî, Sâ mânîler'in de desteğini alarak Zahîrüddevle'nin çocuk yaşta oğlunu tahta çıkarmak için teşebbüse geçti. Kâbûs da ordunun desteğini ve Ziyârî topraklarının Sâ mânî nüfuzuna girmesine engel olmak isteyen Bûveyhî Hükümdarı Adudüddevle'nin yardımını elde etti ve rakibine üstün gelerek Taberistan ve Cürcân Ziyârî emîri oldu (Receb 367/